

ЛЬВІВСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

360
років

Ministry of Education and Science of Ukraine
Ivan Franko National University of Lviv

OLEH SHABLIY

HUMAN
GEOGRAPHY

Volume Six

**THE SPIRAL OF SCIENTIFIC
KNOWLEDGE IS ENDLESS**

Lviv
Ivan Franko National University of Lviv
2022

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОЛЕГ ШАБЛИЙ

СУСПІЛЬНА
ГЕОГРАФІЯ

Книга шоста

**СПІРАЛЬ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ
БЕЗКІНЕЧНА**

Львів
ЛНУ імені Івана Франка
2022

УДК [911.3:165.191](477)(081.2)

Ш 13

Рецензенти:

д-р геогр. наук, проф. *В. П. Руденко*
(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича);
д-р геогр. наук, проф. *Ю. О. Кисельов*
(Уманський національний університет садівництва)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського національного університету імені Івана Франка.
Протокол № 29/5 від 25 травня 2022 р.*

Autobiographical essays on three lines of life – scientific and pedagogical, painting and musical are covered in the book. Previously unpublished Ukrainian knowledge studies, encyclopedic works and interviews with the author are presented. Information on scientific internships outside Ukraine (in Europe, America, etc.) is given. For the first time, an almost complete list of the author's scientific publications is ordered.

For members of the academic community, young scientists, graduate students, masters, teachers and university students..

Шаблій Олег

Ш 13 Суспільна географія. Книга шоста : **Спіраль наукового пізнання безкінечна : [Вибрані праці] = Human Geography. Volume Six : The Spiral of Scientific Knowledge is Endless : [Selected Works]** / Олег Шаблій. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. – 704 + 0,64 вкл.

ISBN 978-617-10-0266-1 (заг.)

ISBN 978-617-10-0733-8.

Автобіографічні нариси стосовно трьох ліній життєдіяльності – науково-педагогічної, живописної та музичної висвітлено у книзі. Представлено раніше не публіковані українознавчі, енциклопедичні праці та інтерв'ю автора. Подано інформацію про наукові стажування поза кордонами України (Європа, Америка та ін.). Вперше наведено майже повний перелік наукових публікацій автора.

Для представників академічної спільноти, молодих учених, аспірантів, магістрів, працівників ВНЗ географічного профілю, учителів.

УДК [911.3:165.191](477)(081.2)

ISBN 978-617-10-0266-1 (заг.)

ISBN 978-617-10-0733-8

© Шаблій Олег, 2022

© Львівський національний
університет імені Івана Франка, 2022

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

“Передмову” переважно пишуть, коли текст книжки готовий чи майже готовий. Тобто тоді, коли, наприклад, надійшла черга пояснити, чому “Спіраль наукового пізнання безкінечна”. Справді, нема кінця-краю науковому пізнанню, як і самій науці.

Наукове пізнання безкінечне. Це істина, що не потребує доведення. Та тут йдеться передовсім про зміст результату пізнання. А точніше – про зміст, смисли, значення. Кожен “зміст” має ще й форму.

Форму пізнання багато учених, особливо філософів, представляють у геометричному (а математики – ще в алгебраїчному) вигляді як спіраль.

Візуально спіраль у математиці – це колоподібна крива, яка розгортається на площині (може й у трьохвимірному просторі) і має два кінці – початковий і завершальний, розкручується проти годинникової стрілки чи навпаки. На обкладинках наших книг “Суспільна географія” (кн. I, II, III, IV, V) вона розгортається з центру вверх наліво, а далі вниз та вверх направо, хоч це не має принципового значення. Головне тут – це швидкість цього розвороту.

Залежно від останньої (швидкості) маємо декілька видів спіралі: звичайну (або Архімедову), коли швидкість на усіх стадіях розгортання однакова), логарифмічну (швидкість зростає за принципом десяткових логарифмів або їх натуральних значень) та ін. Є ще немало інших видів спіралей, які використовуються для опису (характеристики) передусім розвитку тих чи інших явищ, процесів і т. п.

У географії поняття спіралі розвитку або передовсім розміщення суспільства (чи його геопросторової організації) виявляється не стільки як власне геометрична форма, скільки як образ цієї форми, тобто колоподібно з рівномірною чи прискореною швидкістю.

Наведемо один приклад. Сам процес геопросторової організації має майже усюди відображення залежно від теорії цієї організації. Зокрема,

на початку виникла теорія штандорту, яка стосувалась кільцеподібної спеціалізації галузі залежно від трьох чинників: відстані до міста-споживача сільськогосподарської продукції, вартості робочої сили, вартості землі. Залежно від комбінації цих чинників організовувалася зональна товарна спеціалізація аграрної сфери. Коли настала промислова революція, змінилася роль цих факторів і додається ще й чинник агломерації. Тепер же в епоху розвитку цифрової революції істотно зростає роль інформаційного фактора. Появилася теорія гнучкої геопросторової організації виробництва чи ширше – суспільства (див. нашу книгу “Суспільна географія”, кн. I, 2015, с. 364–377).

Зміст поняття “розміщення” набрав нового значення як “гнучка геопросторова організація”. Він розширився, отримуючи нові сенси. Змінився сам сенс виробництва і суспільства, змінилися його геопросторові форми (вузли, регіони, полімагістралі тощо).

Отож, можна вже розглядати сам процес геопросторової організації як такий, що з часом охоплює нові форми і їх нові змісти. Тобто, образно кажучи, теорія цього процесу, його пізнання розширюється подібно спіралі.

Ця істина проведена мною, як наукова реальність при розвитку теорії пізнання з суспільної географії, у якій я активно працюю з 1960 по 2023 роки, тобто приблизно 60 років.

В історичній літературі віднедавна фігурує поняття паралельної реальності. Воно реалізується внаслідок того, що різні групи спільнот (рідше – окремі особи) перебувають поруч у часі і просторі, але не комунікують. Так, наприклад, збудованою залізницею Львів–Тернопіль (1872 р.) через села могли регулярно мчати пасажирські і товарні поїзди, не перетинаючись з діяльністю селян-хліборобів. Тобто пасажирські поїзди перебували у паралельній реальності з масами селян.

У травні 1898 р. поїздом приїхав у Тернопіль Іван Франко. Останнього возили приватно у с. Курівці, де він зустрівся з селянами на передвиборчих зборах, агітуючи за радикальну партію, що висунула І. Франка депутатом до австрійського парламенту. Так перетнулися дві суспільні спільноти: радикально-партійна та селянська.

Подібним чином в одній людині, особливо творчій, можуть співіснувати декілька паралельних ліній життєдіяльності. Наприклад, як це було (до

цього часу зі мною) – наукова і дві культурних – живописна та музична. Ці останні можна вважати як різні. Хоч вони належать до сфери культури.

Тут усі три лінії існують паралельно в одній особі. Та їх інтенсивність різна у різний час.

Особливий розділ шостого тому із моїх книг «Суспільна географія» – це маловідомі публікації минулих років, надруковані за кордоном або у часописах України та поданих до друку в “Енциклопедію НТШ” чи інтерв’ю із сучасними журналістами – Богданом Залізняком і Василем Глинчаком. Останній брав у мене інтерв’ю частіше, хоч знайти їх тепер нелегко. Ці інтерв’ю розширюють область інтересів тих самих публіцистів, як моїх. Крім того, особливо цікавим є інтерв’ю професора Степана Гелея зі мною про нагородження мене Міжнародною премією імені Івана Франка.

Для мене особливо важливим тут є друкування списку усіх (?) моїх праць. Це перша найповніша бібліографія. Справді виходить приблизно понад 900 публікацій.

Завершується публікацією (далеко не повною листів, які писали до мене учені, мистці та навіть незнайомі люди). Листи від рідних, які несуть інформацію про своє життя – буття, тут опускаю.

Як видно з текстів усіх п’яти–шести книг, теорія пізнання тут охоплює не лише чимраз більшу кількість галузей і сфер (від сільського і лісового господарства до невиробничої, включаючи інформаційну сферу), і водночас вбирає в себе нові засоби і прийоми (комп’ютерні засоби і математичні методи і т. д., і т. п.).

У шостій книзі я ще раз повертаюся до своїх починань. Коли наукова праця поєднувалася з іншими видами життєдіяльності – образотворчим мистецтвом (живописом, графікою) та музикуванням. Ці три види рухалися паралельно і не закінчувалися, а навіть існують тепер. Зрозуміло, що на першому місці, особливо з 1961 р. (аспірантура, викладацька праця) стояла науково-педагогічна діяльність. Вона була дуже інтенсивною.

Про це свідчать такі дані. За моїми плечима: а) близько сотні обґрунтованих мною наукових суспільно-географічних істин; б) понад шістдесят виданих книг – особистих чи колективних; в) близько тридцяти підготовлених кандидатів та докторів наук; г) опонування понад 45 канди-

датських і 15 докторських дисертацій; д) організація і проведення кількох десятків наукових форумів – конференцій, з'їздів, семінарів та ін.

Я вдячний керівництву ЛНУ ім. І. Франка – ректорам: акад. Євгенові Лазаренку, Іванові Вакарчуку та Володимирові Мельнику за всебічну підтримку у моїй творчій праці; проректорам університету: академіку НАН України, проф. Романові Гладішевському і доц. Володимирові Качмару; деканам географічного факультету проф. Ярославу Кравчуку та доц. Володимирові Біланюку; працівникам кафедри економічної і соціальної географії: старшому лаборанту, аспіранту Юрію Борсуку, завідувачці навчальної лабораторії “Атласного і тематичного картографування” Марії Хоминець. Дякую також макетувальниці Любові Семенович за її творчий підхід при створенні книги.

Відегуки і пропозиції просимо надсилати на адресу: 76000, Львів-центр, вул. Петра Дорошенка, 41, Географічний факультет. Тел.: 067-77-80-690. E-mail: oleh.shabliy@lnu.edu.ua.

Заслужений Професор
Львівського національного університету
імені Івана Франка
Олег Шаблій

Львів, 20 травня 2022 р.

З М І С Т

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ	5
I. НАУКОВІ ПРАЦІ МИНУЛИХ ЛІТ	9
1. Українознавчі статті.....	9
1.1. Пам'ятники Тараса Шевченка в Україні і світі.....	9
1.2. Внесок академіка Степана Рудницького в українську географічну науку.....	19
1.3. Обґрунтування С. Рудницьким основ національної і регіональної політичної географії та геополітики.....	30
1.4. Перші етнографічні мапи України	39
1.5. Педагогічна діяльність проф. Ю. Полянського.....	40
1.6. Структура і зміст підручника з “Економічної і соціальної географії України” для вищої школи	66
2. Загальноукраїнські і регіональні проблеми	72
2.1. Актуальні проблеми розвитку соціально-економічної географії в Україні	72
2.2. Поняття про міський громадський простір.....	75
2.3. Геологістичні аспекти залізничної мережі України	83
2.4. Транспортна система Підкарпаття	98
2.5. Транспортні вузли подільських областей України	122
2.6. Природні ресурси Українських Карпат	124
2.7. Природні умови с. Голешів	132
3. Статті до “Енциклопедії НТШ”	144
3.1. Енциклопедія Українознавства.....	144
3.2. Англomовна “Енциклопедія Українознавства”	151
3.3. Професор Федір Заставний.....	155
3.4. Професор Ярослав Жупанський.....	158
II. ВІДГУКИ НА ПРАЦІ ВЧЕНОГО ТА ІНТЕРВ'Ю	162
1. Відгуки на праці Олега Шаблія	162
1.1. <i>Заставецька О.</i> Олег Шаблій. Село на золотому Поділлі: Земля і люди.....	162
1.2. <i>Заставецька О.</i> Львів. Комплексний атлас	165
1.3. <i>Гелей С.</i> Шаблій О. І. Суспільна географія. Кн. 3. Проблеми теоретичних досліджень, геогуманістики, географічної освіти.....	168

1.4. Відгук-подання на підручник Шаблія О. І. “Основи загальної суспільної географії”	173
1.5. <i>Андрійчук Н.</i> Український учений-географ – патріот.....	175
2. Інтерв’ю	183
2.1. Із Б. Залізнякам	183
2.2. Із В. Глинчаком	192
2.3. Із С. Гелесм.....	197
 ІІІ. ДВІ РІВНОБІЖНІ ЛІНІЇ ЖИТТЯ, ЯКІ ЧАСОМ ПЕРЕТИНАЛИСЯ	206
1. Живопис. Графіка	209
2. Музикування.....	237
 ІV. НЕОРДИНАРНІ ПОДІЇ	261
1. Балотування у депутати	261
2. Як ми закривали полігон	265
3. Як я “працював” американським розвідником	267
4. Як ми “присягали” совєтській армії.....	271
 V. ЩОДЕННИКИ СТАЖУВАНЬ І НАУКОВИХ КОНФЕРЕНЦІЙ	277
1. Прага – Будапешт, 1994 р.....	277
2. Мюнхен, 1994 р., 1995 р.....	280
3. Париж – Сарсель, 1995 р.....	292
4. Вашингтон – Нью-Йорк – Торонто, 1999 р.....	304
5. Відень, 2005 р.	340
 VI. СПИСОК ДРУКОВАНИХ ПРАЦЬ АВТОРА	359
 VII. ВИБРАНІ ЛИСТИ	433
 ПІСЛЯМОВА	662
РЕЗЮМЕ	664
 ДОДАТКИ	666
1. Новорічні поздоровлення і побажання	666
2. Поетичні шедеври, присвячені авторові.....	668
3. Від Володимира Кубійовича до Олега Шаблія	672
 ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	676

CONTENT

INSTEAD OF THE FOREWORD	5
I. SCIENTIFIC PAPERS OF PAST YEARS.....	9
1. Ukrainian studies articles.....	9
1.1. Monuments to Taras Shevchenko in Ukraine and in the world.....	9
1.2. Contribution of Academician Stepan Rudnytskyy to Ukrainian geographical science.....	19
1.3. Substantiation of foundations of national and regional political geography and geopolitics by S. Rudnytskyy	30
1.4. The first ethnographic maps of Ukraine	39
1.5. Pedagogical activity of Prof. Yu. Polyanskyy.....	40
1.6. Structure and content of textbook on “Economic and Social Geography of Ukraine” for higher schools	66
2. All-Ukrainian and regional problems	72
2.1. Current problems of socio-economic geography development in Ukraine	72
2.2. The concept of urban public space	75
2.3. Geologistical aspects of the railway network of Ukraine.....	83
2.4. Transport system of Pidkarpattia	98
2.5. Transport nodes of Podillya oblasts of Ukraine.....	122
2.6. Natural resources of the Ukrainian Carpathians.....	124
2.7. Natural conditions of Holeshiv village.....	132
3. Articles to the “Encyclopedia of the Shevchenko Scientific Society”	144
3.1. Encyclopedia of Ukrainian Studies	144
3.2. “Encyclopedia of Ukrainian Studies” in English.....	151
3.3. Professor Fedir Zastavnyy	155
3.4. Professor Yaroslav Zhupanskyy	158
II. REVIEWS ON THE SCIENTIST’S WORK AND INTERVIEWS.....	162
1. Reviews of Oleh Shablii’s works	162
1.1. Zastavetska O. Oleh Shablii. The Village at the Golden Podillia: Land and People	162
1.2. Zastavetska O. Lviv. Comprehensive Atlas.....	165
1.3. Helej S. Shablii O. I. Human Geography. Book 3rd. Problems of Theoretical Research, Geohumanities, Geographical Education	168

1.4. Review-submission of the textbook of Shabliy O. I. “Fundamentals of General Human Geography”	173
1.5. Andriychuk N. Ukrainian scientist-geographer - patriot	175
2. Interviews	183
2.1. With B. Zalizniak.....	183
2.2. With V. Hlynchak.....	192
2.3. With S. Heley.....	197
 III. TWO EQUIVALENT LINES OF LIFE THAT SOMETIMES INTERSECT	206
1. Painting. Graphic arts	209
2. Musicing.....	237
 IV. EXTRAORDINARY EVENTS	261
1. Running for deputy.....	261
2. How we closed the range	265
3. How I worked as an American spy.....	267
4. How we “swore” to the Soviet army.....	271
 V. DIARIES OF INTERNSHIPS AND SCIENTIFIC CONFERENCES	277
1. Prague – Budapest, 1994	277
2. Munich, 1994, 1995	280
3. Paris – Sarcelles, 1995	292
4. Washington – New York – Toronto, 1999.....	304
5. Vienna, 2005	340
 VI. LIST OF PUBLICATIONS	359
 VII. SELECTED LETTERS	433
 AFTERWORDS	662
SUMMARY	665
 ANNEXES	666
1. New-year greetings.....	666
2. Poetic masterpieces dedicated to the authors.....	668
3. From Volodymyr Kubyovych into Oleh Shabliy.....	672
 NAMED INDEX	676

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ШАБЛІЙ Олег Іванович

СУСПІЛЬНА
ГЕОГРАФІЯ

Книга шоста

**СПІРАЛЬ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ
БЕЗКІНЕЧНА**

Текст подано в авторській редакції

Комп'ютерна підготовка тексту *Юрій Борсук, Марія Хоминець*

Комп'ютерна верстка *Любов Семенович*

Художнє оформлення *Василь Роган*

Переклад на англійську *Ірина Ванда*; з російської – *Марія Пелех*

Формат 70x100/16. Умовн. друк. арк. 56,76. Наклад 150 прим. Зам. ...

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000.

С В І Д О Ц Т В О
про внесення суб'єкта видавничої справи
Серія ДК № 3059 від 13.12.2007 р.

Друк та палітурні роботи ТОВ «БУК-ДРУК»
вул. Мала Бердичівська, 17А, м. Житомир, 10014
тел. 073 101 22 33, e-mail: bookovych@gmail.com

С В І Д О Ц Т В О
про внесення суб'єкта видавничої справи
Серія ДК № 5610 від 21.09.2017 р.